

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK' ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK' TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDER, VÖRÖSMARTY. szerkesztő társ: **BAJZA.**

MÁSODIK ÉV.

Második félév.

Pest, october' 6. 1838.

29. szám.

Tartalom: Irói hivatás és critica (*Ochsenay Antal*). — Próbamutatvány Klopstock' Messíasából (*Laszla-vik Károly*). — Napoleon' menyasszonya (*Kazinczy Gábor*). — Magyar játékszini krónika (*V. és 25.*) — Egyveleg (*Szerényi*).

Irói hivatás és critica.

Wissenschaft.

Einem ist sie die hebe, die himmlische Göttin, dem andern
Eine tüchtige Kuh, die ihn mit Butter versorgt.

Schiller.

Minden munkásságunk gondolkodás, érzés és cselekvés; elméleti vagy gyakorlati; az az, munkálódunk vagy a' tudomány 's művészet' idealis, vagy a' házi és polgári élet' realis körében; első esetben mint tudósok 's művészek, a' másodikban mint házi gazdák vagy tisztviselők.

Az embereket cselekedeteik szerint szoktuk megítélni. Azért tesszük ezt, mivel belsőbbükbe nem láthatunk, a' belső ember' gondolatait, érzéseit és vágyait észre nem vehetjük, pedig ezt kellene megösmernünk, legalább kitalálnunk, hogy az ember' characterét igazságosan megítélhessük, mert a' külső ember a' belsőnek, cselekvésünk gondolkodásaink' és érzéseink' következtetése. A' literatura a' nemzet' gondolkodási, képzelődési és érzési munkásságának eredménye. Befolyása a' nemzeti élet' kifejlődésére végtelen, mivel nevelésre, oktatásra, önművelődésre használtatik 's századok által nemzedékről nemzedékre

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOK ÉS SZÉPMŰVÉSZETEK TÁRA.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA.**

MÁSODIK ÉV.

Második félév.

Pest, october' 6. 1838.

29. szám.

Tartalom: Irói hivatás és critica (*Ochtinay Antal*). — Próbamutatóvány Klopstock' Messiasából (*Laszla-
vik Károly*). — Napoleon' menyasszonya (*Kazinczy Gábor*). — Magyar játékszini krónika
(*V. és 25.*) — Egyveleg (*Szerényi*).

hat. Az újabb historicusok azért a' nemzeti élet' kifejlődése' mélyebb okát a' nemzeti literatúrában keresik 's abból magyarázzák 's hogy a' diplomacia 's politica az eszmék' hatalmát elismeri, ezt az újabb történetek kétségtelenné teszik.

Magyarázatomból kitűnik a' literatura' fontossága 's az irói hivatás' szentsége. Ahhoz születni kell; ki e' pályához úgy szólnán ellenállhatlan ösztönt nem érez, ki jeles tehetségekkel nem bír, azokat teljesen ki nem műveli, kinek keblét a' tudomány 's művészet' érdeke nem lelkesíti, az igazság' és szépség nem vezércsillagai, lelkének nem legmélyebb vallása: az e' pályára hivatva nincs, az válaszszon mást, mert rajta nem boldogul 's a' literatúrának 's nemzetnek nem használhat. Minden ember alkalmas valamire, de literatúrára kevés. Válasszon azért kiki munkaságának oly kört, melyben hajlomain 's műveltsége szerint legcéllirányosabban hathat, ezt kívánják rendeltetésünk 's társasági életünk' céljai. Ha tehetetlenek 's tudatlanok avatkoznak a' literatúrába, úgy az nem haladhat, nem terjedhet, hasonló a' kiapadt vagy száraz forráshoz, melyből víg eszmék nem

szakadnak; ha pedig az írókban jó akarat 's az igazság' szent 's rendületlen szeretete hiányzik, elferdül az egész literatura 's vele együtt végre a' nemzeti élet' kifejlődése; mert megzavart források, eredjenek bár belőlök hajózható folyamok, elundokítják az áldást hozó elem' tisztaságát.

Lehetetlen ugyan, hogy az ember tisztán 's egyedül erkölcsi rúgók által ösztönzöztessék. Nem vagyunk angyalok, hanem érzéki eszes lények, mik' munkásságában azért anyagi 's erkölcsi indító okok vegyesen kerülnek elő. Ezen anyagi rúgók magokban nem is rosszak; akaratunknak, tetteinknek, nagyobb energiát adnak, életünk' fentartását, jólétünket, sőt tökéletesülésünket előmozdítják, ha az ész' fensőbb erkölcsi törvényeivel nem ellenkeznek. Így p. o. a' pénz' keresete magában nem gáncsolandó; mert életünk' fentartásának nélkülözhetlen eszköze. Pénzt pedig munka által szerzünk; minél fogva az szükségkép fizettetik, életben szintúgy mint literatúrában. A' jeles, jótékony hatású teitet, helyben hagyás 's méltó dicséret követi, 's ha minden tekintetben megkülönböztetett, vagy épen rendkívüli, érdemlett hírnév, sőt örökös dicsőség. A' cselekvő erre bizton számolhat, mert ezen okozat okával szükségkép össze van kapcsolva, 's a' hol az emberi akarat' határozatára rendkívüli rúgók szükségeseek, azok helyesen is használtatnak. Midőn a' szigeti hős utolsó menetéhez készült, erős keblében azon képzelet szélesztheté a' halál' borzalmait, hogy tettének emlékezete a' hálás utódokban fennmaradand 's a' honfiakat hazaszeretetre buzdítandja. Helyesen énekel azért Klopstock:

Hell klingt des Ruhmes lockender Silberton,
Und die Unsterblichkeit ist ein grosser Gedanke,
Ist des Schweisses des Edeln werth!

A' pénz 's hírnév vágyától eredő indító okok tehát magokban helyesek 's csak akkor megvetendők, ha igazi céljaikat tévesztik. Ha a' dicsőség' ingere herostratusi dühhé válik, akkor örültség; mert gáztettek csak gyaláztunkat örökítik; vagy ha alacsony hiúsággá fajul, melly aljas, és dibdabságokban keres dicsőségét; illy pulya lelkektől soha nagyot nem várhatni. A' pénz' keresete pedig akkor kárhoztatandó, ha mások' rövidségével van összekötve, vagy literatúrában:

ha pénzért igazság ellen írunk, előítéleteket és tévelygéseket terjesztve. E' tekintethen két esetet meg kell különböztetnünk: pénzért előítéleteket és tévelygéseket terjeszthetünk vagy meggyőződésünk szerint, vagy annak ellenére. Az első esetben a' betulajdonítás kisebb, mert őszintén szólunk, belsők' sugallásával összeegyezőleg, ámbár nem hiba nélkül; az író' első kötelessége levén az igazság' kinyomozása, második annak bátor kimondása. Legfelsőbb fokra hág a' betulajdonítás, ha az író önme győződése ellen pénzért vagy hivatalért fogalmakat zavar, 's az igazságot elhomályosítani törekszik; ez igazi véték 's az érte aratott pénz zsold. Illy író, ha a' becsületes ember' nevét sem kiméli 's characterét rágalmakkal bepíszkolni igyekszik, igazi bérlett szolga, sőt literaturai útonálló.

Élethen a' hibás 's vétkes munkásság' a' törvényhatóságok' ellenörkedése alatt áll, literaturában a' critica és a' közvélemény pótolják ki némileg helyét. Tisztje az elsőnek a' maradandó becsű munkákat a' haszonvehetlenségtől elkülönzeni, hogy a' nemzet minden kori művelődési használatára fentartassanak; azért a' critica ítéletét egyedül belbecsök határozhatja, tehát semmikép külső viszonyok mint az írók' fizetése, hiusága stb. Illyesmikkel a' critica' általjában nem gondolhat, sőt ha illy rúgók, céljaikat tévesztve, az igazság' elhomályosítására 's ennél fogva a' literatura' elferdítésére vezetnek, köteles ellenök 's eredő követkevéseik ellen minden kezében levő fegyverrel csatázni; mert az igazság csak küzdve az előítélettel és tévelygéssel állhat fenn 's ott helyt nem foglalhat, hol ezen bálványok imádókat találhatnak.

Ezen gondolatokat, megvallom a' Hirnök' 65. számi szemléje ébresztette bennem fel, azon erkölcsi csömör által, mellyet kivált annak jegyzése' olvasásakor érzettem. „Ezer író közt széles e' világon, mond Csató Pál, magát igen jól ösmerve, alig van egy, ki az írásra főképen vagy tisztán erkölcsi rúgók által határozthatnék.“ Tisztán igen; mert nem vagyunk tiszta, erkölcsi, anyagtalan lények; erről azonban itt annál kevésbbé lehet szó, minél bizonyosabb, hogy ezen előretétel elő sem kerülhete; de főképen,

az akaratunk 's cselekvésünk' határozó okáról igen beszélhetünk. Így állván a' dolog, kérdezem Csató Pált, mik nézete szerint az írói munkásság' határozó okai? „Az írás, mond ő folytatva, sokkal több fáradságba 's megerőtetésbe kerül akármely embernek is, hogysem arra 's az ahhoz való készülletekre, magát egy könnyen eltökélné, ha a' természet épen az őt lenyomó és nyűgöző testi-ségbe nem rejtett volna ösztönöket, melyek csüggedező szellemi erejét újabb meg újabb munkásságra bírják. Innen már, a' ki csak egy kevés psychológiával bír is, könnyen kiveheti azon rúgókat 's azok' hatalmát és sorát, melyektől az író általjában véve izgat-tatik. Legelső t. i. 's leghatalmasabb ezek közt a' kenyér; második a' hiuság; harmadik a' szenvedélyek, leginkább a' hír — kincs-és bosszuszomj; 's csak negyedik az ügy, tudomány, igazság, emberiség 's más erkölcsi rúgók. Ez így van. Illyen az ember.“ Az ember hajlandó subjectivitása' elho-mályosított szemüvege által a' külvilágot te-kintgetni 's így Csató Pál' végső ítélete sok-kal igazabb lett volna, ha nem általában az emberről, hanem pusztán önmagáról szól. Mit? ezer író közül csak egy határoztatnék igazság, tudomány, 's emberiség által, 's 999 kincs, hiuság 's bosszú' szomjától? A' magyar literatura nem számlál ezer író-t; te-hát köztök egy sem ír a' tudomány 's igazság' érdekétől vezetve? Magyar literátorok, ez hálátokat kívánja! De nem, Csató Pál azon-nal elfelejti mit mondott; felállítja az írói mun-kásság' scáláját, 's ebben a' scálában a' tudomá-ny 's igazság' rugója a' negyedik helyet foglalja el. Hogy értsük ezt? Háromszorosan hathatósabbak-e a' kincs- hír- 's bosszúsomj ingerei az íróban, mint a' tudományé és igaz-ságé? Így lehetetlen, hogy az írók a' tudomá-ny 's igazság' érdekében írjanak, lehetet-len a' tudományok, művészetek, 's az igazság' haladása és terjedése. — Vagy tán csak az írói munkásság három negyede határoztatik hír-, kincs- és bosszuszomjtól, 's egy negyede még is a' tudomány 's igazság' érdekeitől; mi ámbár magában elég kevés, elébbi állítá-sától szörnyen eltér; ott tudniillik ezer író közül csak egy határoztatik erkölcsi rúgók által, itt minden negyedik. De fogjuk fel a' dolgot egy kissé tisztábban mint Csató Pál, kinek psychológiája szintúgy szalma lábon áll

mint logicája. Kincs- 's hírszomjtól igazán csak az határoztatik, ki összeütközés' esetében nem a' tudomány 's igazság, hanem személyes érdekektől vezettetik; mert a' ki tudományt 's igazságot pártfogolva ír, az érte' aratott pénzt 's hírnevet hasznos 's czélszerű munkásságra' természetes jutalmának tekintheti: lord Byron is fizettetett Murraytól jobban mint napjainkban akármelly más író; Eszterházy herceg sem szolgál ingyen, 's mondhatni-e, hogy lord Byron pénzért írt, Eszterházy herceg pénzért szolgál? Ha tehát Csató Pál azt mondja, hogy $\frac{1}{2}$ -de a' literátoroknak kincs-, hírszomjtól ösztönöztetik írásra; igazán azt állítja, hogy ezen gyalázatos rugóktól jobb meggyőződés 's a' tudomány 's igazság' érdekei ellenére határoztatik, 's tehát e' testület' csak egy negyede becsületes ember; mert ezen nevet világ 's isten előtt csak az érdemelheti, ki önérdekeit az igazság' kárával nem mozdítja elő. A' magyar literátorokat tehát Csató Pál, a' mint látni, legkedvezőbb magyarázat' esetében is végtelenül lekötelezi, valódi becsőket a' közönség előtt az igazi világításban tüntetvén ki. — Legfuresább pedig pszichologiai oka. Az írás Csató szerint olly sok „fáradtságba“ 's olly nagy „megerőltetésbe“ kerül, hogy arra az embert csak a' leganyagibb 's leghathatósabb rugók bírhatják; mintha az írók bivalok' valamelly neme volnának, melyeket csak vasvilla szurkálással bírhatni munkásságra. Szegény Csató! ha írónak született volna, így nem beszélne! A' kitünő tehetség természetösztönileg hajt írásra. Ovidiust hiába veré atyja verseiért; fájdalmában ígéré ugyan, hogy többé nem költ, de versben ígéré azt. Schiller a' természettől költésznek teremtetett, 's midőn őt a' sors orvosi pályára veté, megszökött, hogy hívatásának eleget tehessen. Newton dolgozásai közt elfelejté az evést, ivást; neki a' tudomány mindent kipótlá, minden földi örömet, még a' szerelemét is; túl nyolczvanadik évén szüzen szállt sírjába. 'S illy élénk ösztön' kielégítése nem lehet kéj nélkül; a' mire pedig születünk, az könnyű. A' szerek' összegyűjtése, rendezése, gondolatink' első alakítása, fáradtságba kerülhetnek; de az eszmék' fogantatása, az elrendezett anyag' kiképezése, kéj 's éldelet; az e' pályára született e' munka közt elemében érzi

magát 's Goethe' annyiszor használt szavai szerint „mit urkräftigem Behagen“ viszi azt véghez. — A' szemleíró ezen magyarázatunkkal alkalmasint nem fog megelegedni; mert a' rá következő szavakban sorainak más értelmet ad. „Minden, mit e' részben szigorú morállal az írótól kívánhatni csak az, hogy ha főrugója nem erkölcsi eszme vagy tekintet is, de írását mindig az erkölcsi eszmék és törvények szabályozzák. Például, írjon valaki hiúságból, de írjon jót, legalább ne ártalmast; írjon bár bosszúból, de írjon igazat, ne rágalmat, ne hazugságot stb.“ Mindig? Ez ellenmondás fogalomban! Hiúságból nem lehet jót, bosszúból igazat írni soha! Míg ösztönink az emberiség' céljait, a' jót 's igazat előmozdítják, törvényesen munkálódnak; a' hírvágy csak akkor alacsonyul hiúsággá, ha az ember jobbat ismerve, a' kor' hamis ízlésének hódol, vagy mint mondtam, dicsőítésközlésben keres dicsőséget; a' bosszú, melly az igazságot tartja szembe, nem bosszú, hanem nemes, igazságos harcban ellenségeink ellen mutatkozó harag, 's ezen indulat bosszúra csak akkor változik át, ha az igazságot mellőzve a' hazugság 's rágalom fegyvereihez nyúlunk. Ezek egyszerű, igen fogható dolgok, de Csató' fogalmait psychológiái mind a' mellett felülhaladják. — „Innen következik — így rekeszti be szemleírónk épületes jegyzését — hogy halálosabb és felfűrtöbbséges dőfést nem ejthet írón senki, mint a' méltánytalan 's elzúzni akaró critica, melly t. i. nyíltan, árnyékolatlanul 's kimélet nélkül mondja ki rá ezen ítéletet: munkád rossz, magad nem írónak termettél! (meg kell jegyezni, hogy az illy ítélet 100 eset közül legalább is 80szor igazságtalan) mert itt az író két legfőbb rugójában 's érdekében sértetik meg u. m. hiúságában és kenyérében.“ Mindenható kacaj meg ne ülj! Tehát ha egy ad stivam natus, a' helyett hogy ekéjét szorgalmasan kezelné, a' magyar literatúrában, a' tudomány 's igazság' kárával, kontárkodik; vagy egy más pénz-, hír- vagy bosszuszomjtól izgatva, minden igazság, isten, ember 's haza ellen firkál, a' critica türje nyomorultságát 's gáztetteit? Életben a' haszonvehetlen tisztviselőt helyéről el szokták mozdítani, hogy jobbnak útjába ne álljon; mert a' haza' boldogsága csak úgy állhat fen, ha kiki helyén köteles-

ségét teljesíti 's arra alkalmas 's tehetséggel bír; a' gazembereket pedig, tolvajokat 's útonállókat be szokták börtönözni, deresre húzatni, vagy épen ég és föld közé felmagasztalni. De ez Csató Pál szerint igazságtalanság; mert hiszen a' tolvaj 's útonálló is pénz vagy boszú-vágyból vezettetik, igazságtalanság tehát őket keresetökben 's szenvedélyeik kielégítésében gátolni? Igen; ezen ítéletek bizonyosan 100 esetben 80szor igazságtalanok! Quousque tandem abutere patientia nostra!

Szinte tréfásra fordult beszédem, ámbar a' tárgy igen komoly, 's az állítások minden becsületérző íróra sértők lehetnének, ha olly alaptalanok 's fonákok nem volnának. Előbbi értekezésemben *) megmutattam, mikép literaturánk' kezdetében az írók' munkássága nem csak nem jutalmaztatott, hanem annak fontossága el sem ismertetett, úgy hogy életben inkább a' kaczaj 's gúny mint a' becsülés' tárgyai valának, De épen mivel Csató' scálája nem volt az övék, tiszta, pusztán az ügy szentségétől buzdított törekvései sikerülének 's megveték literaturánk' első alapjait. Kazinczy Ferencz, mint Kölcsey' emlékbeszédéből látjuk, feláldozá az ügynek magát 's vagyonát; de felizgatója is leve literaturánk' legújabb szakának 's neve köztünk el nem enyészend. Csató Pál fonák elméletje szerint tehát literaturánk' eredménye 's létezése is magyarázhatlan. Általában eddig az írók' dolgozatai olly rosszúl fizettetek 's olvasóik' száma olly csekély volt, hogy a' szemleíró' első két rúgóí: a' pénz- 's hírvágy igen silány kielégítést találának, 's ha napjainkban illynemű szenvedélyek az írók közt mutatkoznak, jele, hogy literaturánk némi becsre talált: de a' két magyar haza' olvasó közönségét hívom tanúságul, ¾ a' magyar literátoroknak vezettetik-e pénz-, hír- és bosszuszomszomjtól? Ezen állítást Csató Pál a' tapasztalásból nem meríthette, ha csak hozzá a' pszichologiai adatokat önkebléből nem szedte. A' mint valóban minden oda is mutat, hogy ezen egész, itt szóba hozott pszichologiai 's logikai nyomorúság, velejében nem más, mint önmaga becses írói munkásságának aldatlan apologiája.

Ochltinay Antal.

*) A' Társalkodó' 75. számában.